

Psychologie v zostřené mezinárodní situaci

(Podkladový materiál na červnové zasedání VKPP ČSAV)

1. Úvod

Budování rozvinuté socialistické společnosti je nerozlučně spjata s cílevědomým rozvojem společenských věd, mezi nimiž zaujímá důležité místo rovněž psychologie. Její význam a poslání nejsou určovány pouze logikou vědeckého poznání, ale především těmi úkoly, které vznikají v praxi. Proto tvůrčí marxistickoleninský přístup k palčivým jevům společenského života se musí stát pro činnost československých psychologů základním příkazem dneška. Konkrétně to znamená na jedné straně vědecky zkoumat naléhavé problémy života současné socialistické skutečnosti, odhalovat zákonitosti jejich vzniku, vývojových tendencí, kauzálních souvislostí s jinými jevy atd., na druhé straně pak usilovat o to, aby se nové vědecké poznatky včas transformovaly do praxe, aby nacházely plné uplatnění ve společenském životě.

2. Který problém je v současné době nejpálčivější?

V důsledku agresivní politiky imperialistických států, zejména USA, která je charakterizována zahájením nového kola horečného zbrojení a snahou získat vojenskostrategickou převahu nad zeměmi socialistického společenství, došlo k zostření mezinárodně politické situace ve světě a k zhoršení mezinárodních vztahů mezi státy s rozdílným společenským zřízením. Ozbrojená konfrontace se za těchto okolností jeví jako reálná hrozba. Lidstvo se dostalo na pokraj válečné katastrofy, která ohrožuje samotnou jeho existenci. Mírumilovné síly v čele se SSSR jsou však přesvědčeny, že jaderné šílenství lze zastavit. Na zasedání ÚV KSSS 14. června 1980 soudruh K. Černěnko ve svém referátu uvedl: "Pro naši stranu neexistuje důležitější úkol než zachovat a upevnit mír". Rovněž v materiálech ÚV KSČ je tento úkol obsažen jako velmi naléhavý a aktuální.

Nejpálčivějším problémem a zároveň nejdůležitějším úkolem současnosti je tedy odvrácení jaderné katastrofy, zachování světového míru a úspěšná výstavba rozvinuté socialistické společnosti v ČSSR. Zostřená mezinárodní situace realizací těchto úkolů značně komplikuje. Udržovat strategickou rovnováhu mezi socialismem a kapitalismem ve vojenské oblasti vyžaduje vynakládat značné prostředky na obranu ČSSR. To odčerpává materiální, lidské i finanční zdroje, které byly plánovány na ekonomický růst a zvyšování životní úrovně lidu. Přesto strana tuto linii neopouští. Realizuje se však v nových podmínkách, v podmínkách zesílené "psychologické války" imperialismu, která se stává jedním z hlavních prostředků dosažení jeho cíle - likvidace socialistického zřízení. Pro tyto účely využívá k organizování psychologické války nejen politických a ekonomických akcí, ale pokouší se i o informační a propagandistickou intervenci vůči socialistickým zemím, o zostřenou ideologickou diverzi. Novým jevem je využívání terorismu

k psychickému nátlaku za účelem přijetí informace antikomunistického obsahu.

Reagující na tuto společenskou skutečnost, projednává VKPP ČSAV úkoly a poslání pedagogiky a psychologie v zostřené mezinárodní situaci.

3. Cíl jednání

1/ Ujasnit si jaké požadavky kladé současná mezinárodní situace a její odraz ve vnitropolitické situaci na systém pedagogických a psychologických věd.

2/ Výsledky jednání VK využít k doplnění a zpřesnění plánů vědeckovýzkumné činnosti na rok 1985 a zejména na 8. PLP.

3/ Přijmout opatření VKPP ČSAV k orientaci výzkumných, výukových a publikačních aktivit československých pedagogických a psychologických pracovišť řízených ČSAV, SAV a ministerstvy školství na řešení (realizaci) těch otázek, které jsou v současné mezinárodní situaci prioritní.

4. Základní obsahové úkoly psychologie

Realizace strategické linie KSČ v nových mezinárodních souvislostech (která je zaměřena jednak na další výstavbu rozvinuté socialistické společnosti cestou intenzifikace a strukturálních změn v národním hospodářství, jednak na zachování světového míru cestou ofenzivní mezinárodní politiky i aktivním příspěvkem ke zvyšování obranyschopnosti států socialistického společenství) staví do popředí především následující funkce psychologických věd: ideologickou, prognostickou a funkci výrobní síly. Všechny je třeba chápat v dialektické jednotě a všestranné podmíněnosti. Rozebírat konkrétní naplnění všech uváděných funkcí není možné v čase vyhrazeném pro naše jednání. Není to ani potřebné, neboť prognostickou funkci a funkci výrobní síly naší pedagogiky a psychologie jsme analyzovali v minulém roce. Je však nezbytné upozornit, že zostřená mezinárodní situace přináší nové aspekty do uplatňování prognostické funkce psychologických věd. Jedná se zejména o nezbytnost prognózy odrazu nové společenské skutečnosti ve vědomí (psychice) lidí a předpokladů jeho účinného ovlivňování, o prognózu vývoje ideově diverzního působení imperialismu vůči ČSSR a jiným socialistickým zemím v rámci "psychologické války" a předpokladů odolnosti vůči němu, respektive účinného boje s ním atd.

Prioritní postavení v současnosti však nabývá ideologická funkce psychologických věd, jejímž projevem a zároveň výrazem je princip třídnosti a stranickosti; jinak řečeno, marxistickoleninská psychologie může plnit ideologickou funkci především proto, že je stranická a třídní, že zkoumá a odráží zákonitosti psychické regulace chování a činnosti subjektu v širším společenském kontextu, že psychické jevy a zákonitosti psychické regulace hodnotí z třídních pozic. Ideologická funkce bývá redukována pouze na oblast kritiky teorie a praxe buržoazní psychologie a na skutečnost, že psychologické poznatky jsou součástí vědeckých základů ideologické práce. Tento zúžený pohled je třeba překonat,

neboť ideologická funkce naší psychologie spočívá také v tvořivém rozvoji marxisticko-leninské psychologické metodologie a teorie, v tom, že odhaluje zákonitosti, mechanismy, podmínky atd. formování socialistického vědomí, že z M-L pozic objasňuje podstatu sociálně psychologických jevů v sociálních skupinách socialistické společnosti, že přispívá k pochopení podstaty a úlohy morálně politické jednoty lidu ČSSR, že zkoumá a objasňuje psychologické předpoklady účinného boje s psychologickou válkou, zejména pak s ideologickou diverzí imperialismu, s přežitky ve vědomí občanů atd.

Toto obecné vymezení ideologické funkce psychologie umožňuje stanovit a zamyslet se nad konkrétními úkoly v současné době. Do popředí vystupují:

- podíl československé psychologie na objasňování podstaty a předpokladů efektivního formování socialistického uvědomění, zejména ideově politických (v rámci toho též branných) postojů občanů ČSSR, a zvláště mládeže. V souladu s tím by měla aktivně přispět k překonávání pacifistického přístupu části mladé generace k hodnocení současné mezinárodní situace a konkrétních opatření našeho státu na její řešení;
- rozpracování psychologických základů ofenzivní ideologické práce, zejména komunistické propagandy a agitace;
- analýza podstaty "psychologické války imperialismu", vypracování teoreticko-metodických doporučení pro účinnou kontrapropagandu a úspěšné překonávání vlivu ideologické diverze imperialismu na vědomí lidí;
- řešení konkrétního podílu československé psychologie na realizaci branné politiky ČSSR jako nedílné součásti boje za světový mír a život. Dnes tuto úlohu plní především vojenská psychologie. Aktivněji však budou muset přispět do této oblasti společenské praxe jak základní, tak aplikované psychologické disciplíny.

Rozvoj ideologické funkce psychologických věd by měl současně znamenat zásadní nástup marxistických psychologů do boje proti indiferentním postojům a metodologickým chybám některých svých kolegů, do boje za prosazení společensky angažované československé psychologie. Zároveň vyžaduje vypracovat koncepci zdokonalování odborné a metodologické připravenosti všech psychologů, zejména nejmladších. Je nutno připomenout opatření týkající se přípravy na vysokých školách ve vztahu k potřebám společenské praxe a adaptačního procesu na funkci psychologa.

připravil:

K. Pavlica
12.6.1984